

COLÓN, Germà / MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (eds.) (2008): *El rei Jaume I. Fets, actes i paraules*. Castelló de la Plana: Fundació Germà Colón Domènech; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 502 p.

La Fundació Germà Colón, dirigida pel lingüista homònim castellonenc, ha estat una de les institucions més diligents a l'hora d'editar les trobades científiques organitzades al llarg de 2008 en commemoració del vuitè centenari del naixement de Jaume I. En aquest cas, el volum publicat recull una bona part de les ponències presentades en el seminari «La Corona d'Aragó a l'època de Jaume I», en el curs d'estiu «Jaume I: Un rei i una època, una societat i una cultura» i en el col·loqui sobre «La llengua catalana en temps de Jaume I», celebrats precisament a la Universitat Jaume I de Castelló de la Plana. Així, l'obra aplega vint textos distribuïts entre les quatre principals temàtiques que s'hi tractaren, referents al context històric dels diversos territoris de la Corona d'Aragó, a la figura del rei i la cultura del seu període, a la crònica redactada pel monarca i a la llengua catalana durant el segle XIII.

Primerament, la trajectòria històrica de cadascuna de les unitats polítiques de la Corona d'Aragó al llarg del regnat de Jaume I –a excepció de Catalunya– rep una atenció personalitzada. Pel que fa als territoris conquerits i nous regnes fundats, Josep Torró realitza una completa i brillant interpretació del procés de formació de la nova societat valenciana, mentre que Pau Cateura sintetitza els fets de la conquesta de Mallorca i la nova organització de l'illa a través de la Carta de Franquesa i el repartiment de

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 32 (2010), p. 427-551

la terra. Quant a l'Aragó, Juan Fernando Utrilla extracta, d'un cantó, les referències al monarca contingudes a les cròniques aragoneses medievals i, de l'altre cantó, comenta temàticament la seua actuació al regne a partir de documents editats, mentre que l'absència de Catalunya –que al seminari universitari va ser tractada per Joan Busqueta– tracta de ser suplerta ací amb la intervenció de mossèn Josep Perrarnau sobre la formació dels «estats de la nació catalana». Per últim, nivell local, Carles Rabassa s'encarrega d'oferir una completa visió panoràmica del que es coneix sobre la vila i el terme de Castelló de la Plana durant el regnat del Conqueridor.

En segon lloc, la figura del rei és analitzada des de tres òptiques diferents: la de Vicent Garcia Edo, que realitza una síntesi de la seua ingent tasca legislativa al conjunt de la Corona, la de Miguel Ángel Pérez, qui recull algunes minses referències a Jaume I presents en la literatura castellana medieval, i la d'Agustín Rubio Vela, que mostra la mitificació interessada del record del monarca per part de l'oligarquia de la ciutat de València en tant que l'estat de coses establert durant el seu regnat, d'una banda, possibilità l'existència d'un regne de València autònom i, d'una altra banda, determinà la preeminència de la capital sobre la resta de viles valencianes. En aquest segon apartat també hi ha cabuda per a tres aproximacions diverses a la cultura del període: una visió comparativa preparada per Rafael Alemany sobre la literatura de l'època en català i en castellà –marcada aquesta per la vastíssima producció realitzada als tallers d'Alfons X–, un repàs genèric al poc que es coneix sobre la música dos-centista a terres catalanes realitzat per Xosé Aviñoa, i una interessant explicació de Joan Santanach sobre la funció del *Llibre del gentil e dels tres savis* com a mètode de desenvolupament de l'Art o ciència de raonar lulliana.

En tercer terme, el volum aplega cinc aportacions al voltant del *Llibre dels fets*: tres d'elles sobre el seu mateix contingut i dues sobre la seua tradició manuscrita. Pel que fa a la narració, Josep Maria Pujol proposa una innovadora estructuració en catorze seccions possiblement corresponents a altres tants lligalls de paper del llibre original perdut, l'inici dels quals coincidiria amb la col·locació posterior de les dotze lletres majúscules historiades i les dues miniatures de la còpia conservada més antiga, la de 1343, bo i conformant a més a més unitats narratives compactes amb la seua pròpia lògica interna. Per la seua banda, Stefano Cingolani confronta enginyosament la crònica jaumina amb la de Bernat Desclot per mostrar els objectius ideologitzats tant d'una com d'una altra, la primera centrada en construir una visió heroica, providencialista i personalista del rei Jaume i la segona interessada a ressaltar la importància de la dinastia comtal barcelonina en conjunt, sense restar protagonisme a la figura de Pere el Gran. L'enginy mostrat per Cingolani no manca en la participació de Tomàs Martínez Romero, qui fa notar l'exalçament conscient dels assoliments del monarca a través d'un ús diferencial dels indicadors de la seua edat al llarg de l'obra. Altrament, pel que fa a la tradició textual de la crònica, Lúcia Martín fa un breu repàs a les dues branques de famílies de manuscrits, mentre que el mateix Germà Colón realitza una interessant proposta de treball consistent a comparar el model de llengua de les dues versions del *Llibre* publicades a València en 1515 i 1557.

Per últim, són quatre els articles que versen al voltant de l'estat de la llengua catalana al llarg del segle XIII, bo i començant pel de Jordi Bruguera, que incideix en l'anàlisi de la sintaxi de la crònica de Jaume I per demostrar el caràcter netament oral del text. En la mateixa línia d'estudi de cas detallat, Joan Martí realitza una exhaustiva classificació de la diversitat d'oracions condicionals emprades per Ramon Llull, tot remarcant el seu paper pioner en l'adequació del català com a llengua escrita de cultura. En darrer terme, en dos textos de caràcter més general, Jaume Corbera aborda el català que apareix als documents primigenis del regne de Mallorca –caracteritzats, com era d'esperar, pels seus trets orientals–, mentre que Lluís Gimeno observa l'evolució de nou processos fonològics del conjunt de la llengua a través de la seua anàlisi en vuit dels grans textos jurídics i literaris de la centúria.

Tot plegat, com sol passar en els volums miscellanis preparats en ocasió de grans commemoracions, l'obra presenta nivells ben diferents: el de les contribucions realitzades pràcticament per compromís que no aporten informacions o interpretacions originals, el dels estudis de cas que donen a conèixer interessants recerques personals en marxa, el de les síntesis que poden resultar útils per la seua funció d'aplec documental o interpretatiu, i el de les aportacions importants i innovadores, entre les quals

destaca en aquest cas l'article de Josep Maria Pujol, la hipòtesi principal del qual podria canviar la forma d'estructurar, editar, estudiar i analitzar la mateixa crònica de Jaume I.

En conjunt, doncs, *El rei Jaume I. Fets, actes i paraules* compta amb aportacions ben interessants, tot i que en determinats passatges d'algun article crida l'atenció certa manca de crítica científica, que ve a ser substituïda per orientacions ideològiques de caire voluntarista. Ens referim, per exemple, als exalçaments gratuïts de la figura de Jaume I i de la seua època, que haurien d'entrar exclusivament en el terreny de la valoració personal o política sense interferir de pla en la tasca investigadora. Com ha advertit Enric Guinot, les trobades celebrades en aquest tipus de commemoracions –que evidentment són al cap i a la fi commemoracions polítiques– corren el risc de convertir-se en una mena de remembrances jocfloralesques.¹ Per això, com ell mateix ha remarcat, és necessari alçar la bandera de la recerca científica adreçada a l'explicació racional i acurada dels processos històrics que han afectat les nostres societats. En aquest sentit el regnat de Jaume I ens és cabdal, però no cal mitificar-lo ni glorificar-lo: simplement estudiar-lo, conèixer-lo i difondre'l.

Vicent BAYDAL SALA
CSIC – Barcelona